

KİTAP İNCELEMESİ

Hasan YAZICI¹

İnsan ve Kültür, Bozkurt Güvenç

Remzi Kitabevi, 6. Basım, İstanbul, Ekim 1994

Bozkurt Güvenç'in İnsan ve Kültür adlı eseri, Ön Söz (s. 5-8), İçindekiler (s. 9-12), Tablolar (s. 13-14), Şekiller (s. 14-16) ve IV Ekler ana bölüm olarak düzenlenmiştir.

I. kısım, 'Tarihçe' başlığı altında (s. 19-91) dört bölümden oluşmaktadır: 1. bölüm, 'Antropolojinin Doğuşu' (s. 19-39), 2. bölüm 'İrk'la Açıklamanın Sınırları' (s. 40-64), 3. bölüm 'Sosyal Bilimler ve Antropoloji' (s. 65-77) 4. bölüm 'Antropolojinin Gelişmesi' (s. 78-91).

II. kısım, 'Sosyal/Kültürel Antropoloji' (s. 93-145) başlığı adı altında üç bölümden meydana gelmiş. 5. bölüm, 'Kültür Kavramı ve Kuramı' (s. 95-113), 6. bölüm 'Kültürel Muhteva, İlişkiler ve Süreçler' (s. 114-128), 7. bölüm, 'Alan Çalışması: Yöntemler, Teknikler.'

III. Kısım, 'Tarihî ve Biyo-Kültürel (Canlı Üstü) Bir Varlık Alanı Olarak İnsan' (s. 129-145), (s. 147-325) başlığı altında sekiz bölümden oluşmuştur: 8. bölüm, 'Kültürel Evrim ve Devrimler' (s. 149-180), 9. bölüm, 'Enerji, Doğal Çevre ve Nüfus' (s. 180-202), 10. bölüm, 'Üretim-Tüketim İlişkileri ve Alış-veriş Biçimleri' (s. 203-218), 11. bölüm 'Farklılaşma, Sınıflaşma ve Gruplaşmalar' (s. 219-235), 12. bölüm, 'Akrabalık, Soy ve Evlilik' (s. 236-272), 13. bölüm, 'Uygulamalı Antropoloji Üzerine' (s. 309-315), 15. bölüm, 'İnsan Nedir, Kimdir O İnsan?' (s. 316-325)

IV. Kısım: 'Ekler' (s. 327 361), Ek: A. 'Kültür Sınıflaması Denemeleri' (s. 329-338), Ek: B. 'Kültürel Muhteva ve Öğeler Rehberi' (s. 339-345),

1 Dr.Öğr.Üyesi, Kocaeli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü

Ek: C. 'Metot' (s. 346-351), Ek: D. 'Türkiye'de Etnolojik ve Sosyal/Kültürel Antropolojik Araştırmalar' (s. 352-361)

İnsan ve Kültür, 'Kaynakça' (s. 363-376), 'Dizin' (s. 377-398) ile sona ermektedir.

1. Bölüm, Antropolojinin Doğuşu (s. 19-39)

1. bölümde tarihten anatomiye Tanrı bilimden sosyolojiye arkeolojiden ekonomi ve felsefeye kadar yayılan geniş bir sosyal-beşerî bilimlerin ailesinin insanla ve insan sorunlarıyla ilgileri, gelişmeler anlatılmış, örnekler verilmiş.

Antropolojinin asıl konusunun "kültür" olduğunu öne süren Edward B. Tylor (1832-1917), kültürel antropolojinin kurucusu sayılır.

İlk antropologların uğraştığı sorunlar şunlardır:

- 1) İnsanlar ve toplumlar neden birbirlerine benziyor?
- 2) İnsanlar ve toplumlar neden birbirlerine benzemiyor?
- 3) İnsanlar ve toplumlar neden veya nasıl değişiyor?

Bu üç soru, antropolojinin bugün de geçerli olan temel sorunlarıdır. Klasik sorular geçerlidir ancak güvenilir cevaplar günden güne değişiyor. "*İrkin her şeyi belirlediği görüşüne karşı bir tarih bilimi olarak kurulan antropoloji, insanoğlunun bütün yaşantısını bir bütün olarak açıklamaya çalışan tek bilimsel disiplindir*" (s. 38)

2. Bölüm, İrsal Açıklamanın Sınırları (s. 40-64)

'İrk' sorununun ele alındığı bu bölümde antropometri, genetik, coğrafya, demografya, ekoloji, biyokimya ve tıp gibi disiplin ve mesleklerin ırk ve evrim konusundaki katkılarına yer verilmiş; ırkın belli genetik özelliklerinin belli toplum gruplarında yoğunlaşması anlamına geldiği, bunun insan türünün bir alt grubu olduğu, kültürel farkları ırk farklarıyla açıklamanın mümkün olmadığı sonuçlarına varılmış.

Değişmelerin (benzeşme ve farklılaşmaların) yönünü ve derecesini, ırk etkenleriyle kültürel etkenlerin ve doğal faktörlerin karşılıklı etkileşimi ve dinamik dengesi belirliyor. Bu olgu ve bulguların kaçınılmaz sonucu olarak çağdaş antropoloji 'ırk' sorunu ile yakında ilgilenmektedir.

3. Bölüm, Sosyal Bilimler ve Antropoloji (s. 65-77)

3. bölümde antropolojinin diğer sosyal-beşerî bilimlerle ilişkisi, konusu, sorunları, kapsamı bilim sınıflamasındaki yeri, yöntemi ele alınmış. Antropolojinin sosyal-beşerî bilimlerin ikinci bir adı olmadığı; konusu ve amaçları bakımından sosyal beşerî bilimler ailesine yakın ve bugünkü varlığını bu bilimlerdeki buluşlara ve araştırmalara borçlu olduğu; geleneği, yöntemi, doğa bilimlerinden biyolojiye yakınlığı ile sosyal-beşerî bilimler ailesinden ayrıldığı; güçlüğü ve karmaşıklığının konusu olan insan'dan geldiği ifade edilmiş.

Bölümden birkaç önemli konuyu vurgulayalım.

- Antropolojinin konusu insan, toplumlar ve kültürlerdir

- Antropolojinin temel bilimleri yani tarih, biyoloji ve sosyoloji, bilim felsefecileri tarafından değil konunun yani insanın varlığı tarafından belirlenmiştir. İnsanoğlunun tarihî bir varlık oluşu, tarihi; biyolojik bir varlık oluşu biyolojiyi; sosyal bir varlık oluşu, sosyolojiyi gerektirmiştir.

- Antropolojinin bilim sınıflamasındaki yeri 'kendi başına bir sınıf' olarak kabul edilebilir. Koestler, antropolojiyi doğa bilimleriyle insan bilimleri arasında orta bir yere yerleştirmiştir.

- Antropolojiyi tarih ve toplum bilimlerinden ayıran ve onu biyolojik bilimlere yaklaştıran onun yöntemidir. Bu yöntemin temeli doğa tarihi, asıl tekniği ise objektif gözlem yoluyla veri toplamaktır.

- Antropolojiyi tamamlayan bilimler vardır: Arkeoloji, ekoloji ve lengüistik.

4. Bölüm, Antropolojinin Gelişmesi

Tarih, biyoloji ve sosyoloji gibi her biri ötekilerden tamamıyla ayrı üç disipline dayalı olan antropolojide çeşitli okullar ve yaklaşımlar bulunması doğal bir şeydir. Büyükten küçüğe akımların sayısı pek çoktur. Bu bölümde bu akımların belli başlı olanları seçilmiş, bazı örnekler üzerinde durulmuş.

Evrimciler: XIX. yy. antropologlarının büyük kısmı evrimci idi. Farkları sosyal/kültürel farklarla açıklıyorlar, kültürel farkların sebebi

solduğunda evrimci açıklamalara başvuruyorlardı. “Evrimciler, yetersiz ve elverişsiz malzeme ile yüksek anıtlar dikmeye çalışmışlardır. Tarih kurumlarında belge ve arşiv o kadar az kullanılmıştır ki ‘anıtlar’ doku-
nulduğu yerden yıkılmıştır” (s. 80).

Difüzyoncular (Yayımcılar): Bu yaklaşıma göre keşifler, icatlar ve kültürel gelişmeler, belli bir yörede tarihin belli bir döneminde ve belli bir toplumda bir kez yer alıyor, oradan komşu toplumlara ve dünyaya yayılıyordu. İngiliz difüzyoncular, çağdaş uygarlığın Mısır’dan yayıldığını ispat etmeye çalışmış, ABD’de Kızılderili kültürleri sınıflamak amacıyla kullanılmıştır. Akımın adı kültür alanıdır. Alman temsilcileri kültür çemberi adlı okulu kurmuştur.

Fonksiyonalistler (İşlevciler): Toplumun biyolojik sistemlere benzetmişlerdir. Bütün sosyal/kültürel sistemler, üyelerinin temel biyolojik ihtiyaçlarını karşılamakla yükümlüdür. Sistem de bireye bir dizi sosyal sorumluluklar yükler.

Strüktüralistler (Yapısalcılar): Bütün sosyal/kültürel sistem; 1- Teknik/ekonomik, 2- Sosyal/yapısal, 3- İdeolojik/kültürel olmak üzere üç alt-sisteme ayrılabilir. Birbirinden bağımsız incelenebilir sosyal/yapısal ilişki ve etmenler öncelik taşır ve diğerlerini belirler ve onlar tarafından desteklenir.

II - Sosyal/Kültürel Antropoloji

5. Bölüm, Kültür Kavramı ve Kuramı

“Sosyal/kültürel antropolojinin konusu tek kelime ile kültür’dür” (s. 96). “Kültür ya da uygarlık, bir toplumun üyesi olarak insanoğlunun öğrendiği bilgi, sanat, gelenek-görenek ve benzeri yetenek, beceri ve alışkanlıkları içine alan karmaşık bir bütündür” (Tylor, s. 101) tarifi yapılır. Sosyal/kültürel antropolojinin konusu olan ‘kültür’ün uygarlık anlamına geldiği, uygarlığın genel veya özel olsun eğitim, güzel sanatlar ve teknoloji gibi kültürel değişkenlikleri içerdiği belirtilir.

Kavramın bazı özellikleri incelenmiş: Kültür; öğrenilir, süreklidir, toplumsaldır, idealleştiricidir, doyum vericidir, uyum yapıcıdır, değişir ve bütünleştiricidir, soyut bir kavramdır.

Yine bu bölümde kültür kavramında yer alan temel kurum ve değişkenler ve bunları inceleyen bilim dalları gösterilmiş, sosyal/kültürel antropolojinin bütün kültürel kurumlar arasındaki ilişkileri incelediğini belirtilmiş.

Kültür kavramında yer alan temel kurum ve değişkenler şunlardır:

Tarihî kaynaklar ve töreler	Üretim-tüketim
Aile ve akrabalık	Din devlet ve yönetim
Sağlık ve hastalık	İnsan (Nüfus)
Bilim, sanat ve eğitim	Dil ve kişilik sistemi
Yerleşmeler	Doğal çevre...

6. Bölüm, Kültürel Muhteva, İlişkiler ve Süreçler

Kültürel muhteva rehberinde (Ek: B, s. 339), kültür kavramına giren kurum ve değişkenlerin sistematik bir dökümü (envanteri) yapılmıştır. Rehberin kullanılması, kültürel konular ve ilişkiler, kültürel süreçler, bölümün diğer konuları.

Kültürel süreçlerin kültürel olaylardan farklı, daha genel, soyut ve evrensele yakın düzeyde geçerli kurumlar olmalarındandır. Önemli kültürel süreçler (Tablo 6-4, s. 122).

Kültürleme: İnsanoğlunun çocuk veya ergin olarak kendi kültüründe etkinlik kazanması ve eğitim sürecinde karşılaştığı bilinçli ve bilinç-dışı şartlanmalar.

Kültürleşme: İnsanın başka toplumdan öğrendikleri, karşılıklı etkilenmeler.

Kültürlenme: Alt-grupların veya farklı kültürlerden birey ve grupların belli bir kültürel etkileşime girerek yeni sentezler oluşturmaları.

Kültürel yayılma: Toplumda maddî ve manevî öğelerin içten dışa veya tersi sürekli yayılması.

Kültür şoku: Bir kültürden başka kültüre giden bireylerin, yeni kültüre uyum noktasında yaşadıkları sorun, sıkıntı, bunalımlar, gösterdikleri tepkiler.

Zorla kültürlenme: Birey ve grupların kültürlerinin zorla değiştirilmesi.

Kültürel özümseme: Bir kültür sisteminin bir diğerini kültürel ege-menliğine alması, kendisine benzetmesi.

Kültürel değişme veya kültür değişmesi: Yukarıdaki bütün süreçle-rin ve diğer kültürel etkenlerin bir bileşkesi olarak toplumun bütünüyle veya bazı kurumlarıyla değişmesi veya değişikliğe uğraması.

7. Bölüm, Alan Çalışması: Yöntem ve Teknikler (s. 129-147)

Sosyal/kültürel antropolog sahada nasıl çalışır? Halkı tanıtan doğru ve yararlı etnografik bilgiler nereden ve nasıl elde edilir? Sorularının cevabının arandığı bu bölümde, antropolojide doğru ve yararlı bilginin çoğunlukla yaşayan değerleri, tutku, beğeni ve sorunları olan birey ve toplumlardan elde edilmesi gerektiği belirtilmiş, bunun yöntem ve tek-nikleri ve güçlükleri irdelenmiştir.

Yazar, bölümü, “Değersel ve tutumsal bilgi ve veriler soru kâğıdı ve görüşme tekniği ile elde edilebildiği hâlde davranışsal bilginin (gerçek kültür) ancak sistematik ve uzun süreli bir saha çalışması ile veya ka-tılma “yoluyla doğrudan gözlem” tekniği ile toplanabileceği gösterilmiş-tir (s. 143) diyerek özetliyor.

III. Tarihî ve Biyo/Kültürel (Canlı-üstü) Bir Varlık Alanı Olarak İnsan

8. Bölüm, Kültürel Evrim ve Devrimler

İnsanoğlunun biyolojik ve kültürel varlığı 2-3 milyon yıl öncesine göre büyük aşamalar geçirmiştir. Bu sürede üç kültürel evreden geçtiği, iki büyük devrimi gerçekleştirdiği söylenebilir.

- 1) Paleolitik: Eski taş, yontma taş veya üretim öncesi evresi
- 2) Neolitik: Yeni taş, cilalı taş veya üretim evresi
- 3) Endüstri: Makine, enerji veya yoğun üretim evresi.

Paleolitik ve neolitik devirlerin anlatıldığı bu bölümü yazar “Avcı-lık, toplayıcılık teknolojisinden hayvancılık, tarımcılık teknolojisine ge-çiş insanoğlunun geçirdiği en büyük kültürel devrimlerden biri olmuş-tur. Besinin üretilmesi, yerleşik kültürün bir keşfi olmuştur, tarımın evrimi yerleşik bir hayat biçimini gerektirmiştir. Çağdaş uygarlıkla il-kelliği ayıran hemen bütün ölçüler, yazı, matematik, hukuk, madencilik,

gemicilik, ticaret, para ve pazar ekonomisi, örgün eğitim, iş bölümü, doğal çevreden daha fazla yararlanma, yeni enerji kaynaklarının bulunup kullanılması ve kentleşme tarım devrimi ile başlamış ve belli merkezlerden bütün dünyaya yayılmıştır. Krallıklar, sultanlıklar, feodalite ve imparatorluklar, tarım devrimine dayanan onun eseri olan ve onu yöneten toplum biçimleridir” (s. 179) diyerek özetlemiştir.

9. Bölüm, Enerji, Doğal Çevre ve Nüfus (s. 180-202)

“Kültürel ayrımların bir eksenini tarih ise ötekisi coğrafya ya da ‘doğal çevre’dir.” “Endüstri toplumları da diğer kültürler gibi doğal çevre koşullarına bağlı ve onlarla bağımlıdır. Kültürel sistemle onun doğal çevresi arasındaki karmaşık ilişkilerin anahtarı ‘enerji’ kavramındadır. İnsanın üyesi bulunduğu toplumsal sistem ya da kültür ne kadar enerjinin nasıl alınacağı ve nasıl tüketileceğini belirler” (s. 180).

9. bölümde kültürle doğal çevre ve nüfus arasındaki enerji alışverişi, enerjinin üretimi ve tüketimi, nüfus artışı ile enerji üretim düzeyi arasındaki karşılıklı ilişkiler incelenmiştir.

10. Bölüm, Üretim Tüketim İlişkileri ve Alışveriş Biçimleri (s. 203-218)

10. bölümde belli bir ülkedeki veya ülkeler arasındaki üretim, tüketim, alışveriş, değiş tokuş ilişkileri, ekonomik ilişkiler incelenmiştir. İnsanın doğal kaynaklar ve üretim araçlarıyla ilişkisinden doğan ‘mülkiyet’ kavramı, ekonomik faaliyetler ve siyasî (hukukî) kurumların karşılıklı ilişkisinden doğan ‘siyasî ekonomi’ ele alınmıştır. Siyasî ekonomi açısından tarım kültürleri ile ilgili olarak 1) Feodal tarım, 2) Asya tipi tarım, 3) Kapitalist (düzenli) tarım, 4) Sosyalist (düzenli) tarım şeklinde yapılan sınıflama incelenmiştir. Emegün tüketim ekonomisindeki durumuna değinilmiştir. *“Üretim randımanının çok yüksek olduğu endüstriyel tarımda bile tarımcının tüketim (satın alma) gücü, üretim gücüyle sınırlıdır. Pazarlarda, tarımcının satın alabileceğinden daha fazla ve çeşitte mal vardır. Bu durumda gerçek bir ‘refah toplum’undan söz etmeye olanak yoktur”* hükmü ile bölüm noktalanmıştır.

11. Bölüm, Farklılaşma, Sınıflaşma ve Gruplaşmalar (s. 219 – 235)

İlkel toplumdaki çağdaş sosyalist topluma kadar insanoğlu her dönem ve yörede kendini farklı görmüş, farklılaşmış ve farklı gruplara koymuş.

Cinsiyet, yaş, soy, sınıflaşma, evlilik, sosyal/ekonomik durum, kast (sınıf) ve rütbe (unvan), bütün toplumların kullandığı, evrensel geçerlikte gruplar veya gruplaşma ölçütleridir.

Bir kısım farklılıklar, aileden kültürel miras yoluyla gelir, bir kısım farklılıklar, kişinin kendi çabasıyla kazanabileceği farklılıklardır. Toplumsal örgütlemeler, töreler ve değerler kişinin nerede, ne yapacağını ve ne olacağını büyük ölçüde etkiler. Toplum üyeleri Hindistan gibi değişmez kast sistemini aşamıyorsa o toplumda sosyal hareketliliğin sınırlı olduğu söylenir. Bir köy çocuğunun başkası olabildiği toplumda sosyal hareketlilik vardır. Güçler, yer değiştirmeler ‘yatay’, sınıf ve grup değişimler ‘dikey hareketlilik’ olarak ifade edilse de çoğu zaman biri ötekinin şartı veya sonucudur.

Çağımızda sınıfsız toplum oluşturma denemelerinin başarısızlığa uğradığı, gücü elinde bulunduran ‘yeni sınıflar’ın bürokrat ve teknokratlardan oluştuğu söylenmiş ‘ben ve ötekiler’ kavramlarının taraflarının kapalı dernek, gizli örgütler olgusunu oluşturduğuna değinilmiş.

12. Bölüm, Akrabalık, Soy ve Evlilik (s. 236-272)

Yazar “Yüzyıllık tarihe bakarak denebilir ki antropolojinin sosyal bilimler alanındaki en önemli katkısı, belki de akrabalık, aile, evlilik ve soy ilişkileri alanında olmuştur” diyor (s. 236).

Tartışma konuları birkaç başlık altında toplanmış: 1) Ailenin evrimi, 2) Akrabalık sisteminin endüstrileşmiş (kentleşmiş) medenî toplumda geçerliliği, 4) Dış evlilik kuralı veya ensest yasağının kökeni. Bu sorunlar alt başlıklar altında incelenmiş. Özet olarak ailenin evriminin ana soyu sisteminden baba soyuna ve iki soy sistemine doğru olduğu, akrabalık kelimelerinin anlamı ve sosyal yapıyı yansıtmadığı konusunda yapısalci okullar ötekiler arasında ve okulun kendi içinde önemli görüş ayrılıkları olduğu, modern toplumlarda akrabalık ilişkilerinin giderek önemini yitirdiği, son olarak ensest yasağının kökeni hakkında tartışmanın azalmakla birlikte sürüp gittiği söylenebilir.

13. Bölüm Eğitim Süreci İnsan-Toplum ve Kültür Boyutları (s. 273-307)

“Kavramların antropolojide yaygın kullanımına göre ‘kültürel’ kavramı, ‘toplumsal’ı da içine alır gibi görünmektedir” diyen yazar (s. 273) sorular ve sorunlar bölümünde “Bu bölümde insan varlığının bilinen evrendeki kendi türüne özgü yerinden yola çıkılarak onun biricikliği ile evrenselliği, insanın gelişmesine yön veren toplumsal hedef, güç ve aşamalar, eğitimin içeriğini oluşturan belli başlı kültürel süreçler; değişme ile süreklilik, kültür ile kişilik, ulusal karakter ile dünya görüşü, özgürlük, eşitlik ile eğitim süreci arasında karşılıklı ilişkiler tartışılıp incelenmektedir” diyor (s. 274).

“Öğrenip-öğretebilen varlık oluşunda toplanıyor insan’ın biricikliği! Canlı-üstü varlık, eğitimle yaratılır, eğitimle yaşar, gelişir” (s. 274). İnsanın evrendeki yeri, biricikliği konuları zaman zaman hayli ilginç konuları içeriyor.

“İnsanın kültürel bir varlık olduğu” paradigmasına göre “Toplumlar, kendilerine uygun insanı, kendilerine özgü eğitim süresi ve sahip oldukları kültür içeriği (yani öğrettikleri) ile yetiştirir. Eğitim süreci evrenseldir ama onun içeriği (öğrettikleri) toplumsaldır: Toplumdan topluma değişir. Nelerin nerede nasıl ve nice öğrenileceğini toplumsal kurum ve örgütler belirler. Hemen her toplum, kendi insanını kendi örgütlenme düzeniyle yetiştirir” denir (s. 281).

“Sakın her şeyi öğretmeye kalkmayın ama neyi, her neyi öğretiyorsanız onu iyi, çok iyi öğretin ki çocuk, öğrenmeyi ve düşünmeyi öğrensin” (s. 286).

14. Bölüm, Uygulamalı Antropoloji Üzerine (s. 309-315)

“Uygulamalı antropolojinin cevap arayabileceği iki temel soru vardır. Mademki insanoğlu kültürün bir ürünüdür öyleyse

- 1) Daha iyi daha ideal bir toplum (kültür) nasıl yaratılabilir?
- 2) Toplumsal güçlükler, sorunlar nasıl çözümlenebilir?

Antropoloji, öteki uygulamalı bilimler gibi bir meslek olmamıştır çünkü temel sorulara vereceği, evrensel geçerlikte bilimsel cevaplar henüz bulunmamıştır.”

“Bu kadar önemli sorulara cevap verecek durumda olmasa bile antropoloji yine de uygulanabilir ve uygulanmış bir bilimdir” (s. 309) diyen yazar, uygulamanın tarihî gelişmesine örneklerle değinmiş, İngiliz örneği, Amerika’daki uygulama, savaş içinde antropoloji, savaş sonrasında antropoloji, bir yan disiplin veya bir hizmet birimi olarak idarecilerin, plancıların, politikacıların, ekonomistlerin, iş çevrelerinin, eğitimcilerin, hukukçuların, mühendislerin ve askerlerin önemli siyaset kararlarında onlara yardımcı olabilirse “adı geçen bilim, meslek ve hizmet dallarında eğitilen uzmanların antropolojik görüş, yorum ve değerlendirme açısına sahip olarak yetiştirilmesi” (s. 313) cümleleri ile bu bilimin uygulama alanının genişliğine ve önemine dikkat çekiyor.

İnsanı, insanlığı kurtaracak bir bilimden yoksun bulunduğumuz gerçeği vurgulanır (s. 315). Antropoloji neler yapabilir bölümünde “Antropoloji bir disiplinler arası bir disiplindir. Öğrencinin tarih, biyoloji, jeoloji, coğrafya, sosyoloji ve psikoloji derslerinde görüp öğrendikleri, antropoloji yardımıyla insan ve kültür alanında bir bütünlüğe ulaştırılabilir” (s. 314) denilerek antropoloji eğitiminin önemi (s. 315) vurgulanıyor.

“Kültür sorununun sadece bir coğrafya sadece tarih sadece ekonomi sadece güzel sanatlar sadece yönetim (rejim) sadece okul (öğretim) sadece kütüphane, folklor, müzik, devlet tiyatrosu veya sadece bir ideoloji konusu olmadığı”nın antropoloji eğitimi ile anlaşılacağı, toplum hayatını planlama, yasama, yürütme ve yargılama alanlarında sosyal bilimlere daha işlevsel bir rol verebilmek için işe antropolojiden başlanan uzun gibi görünen kısa bir yol, toplumsal güçlükleri çözebilmek ve daha iyi bir toplum oluşturabilmek için antropoloji eğitiminin eksik ve kusurlarına rağmen elimizdeki umut olduğu ifade edilmektedir.

15. Bölüm, İnsan Nedir? Kimdir O İnsan (s. 316-325)

“İnsanlık, başkalarına kusur bulmaktansa ‘kendi kusurunu bil’mekle mi geliyor? Önden gidenler, kendilerini önde/başta görenler, ‘eğitim’ diyorlar. Doğru! İnsan; kültürü, bilgiyi, bilgiyi, bilgeliği eğitim süreciyle öğreniyor. Ama yalnız okulda değil. Okulu da içine alan hayat-boyu eğitimle! Her yapıp ettiğinden bir şeyler öğrenecek! Deneyip yanılarak düşünüp kalkarak birikimlerini paylaşıp değerlendirerek kuruyor kendi kusurlu dünyasını. Öyleyse eğitimin amacı, yalan-yanlış bilgiler vermek,

edinmek değil öğrenmeyi öğrenmek olmalıdır. Kimi çok kimi az öğrenir. Arada kalanlara iki uç arasındaki köprüyü kurmak, korumak görevi düşer. Bu tarihî ve evrensel gerçekleri içine sindirenler, kendini (kimliğini) bilen bir toplumun çağdaş insanları olur. Mekânın değişen zamanlarla ilişkisi işte bu bilinçle kurulur” (s. 324).

“Bilim, sanat ve felsefenin didik didik, parça parça ettikleri insanı, bu bölümde bütünleştirmeyi; tüm çelişki ve çatışmaları ile görmeye göstermeye çalıştım. Bütünü görebilsek belki konuyu anlarız. Anlarsak belki bağışlarız. Kendimizi ve ötekileri... Kimden başladığımız pek önemli değil. İnsan ve kültür’den geriye insan nedir? Kimdir o insan? Soruları kalırsa ben de kendimi bağışlayabilir miyim, diye umutlanıyorum” (s. 324). 15. bölüm ve kitap bu cümle ile sonar eriyor. Bu bölüm, kitabın 1991 yılındaki beşinci baskısına ilk baskıdan 20 yıl sonra eklenmiş.

Yazar ön sözde 15. bölüme atfen ”Yirmi yılda ulaşılan yoğun bir özet gibidir. Bu bölümü beğenen okuyucuların bazı eksikliklerimi hoş göreceğini bazı kusurlarımı bağışlayabileceğini umuyorum. Burada insana duyduğum sevgi, bilime duyduğum saygının ve bilimsel olma çabamın yerini almaya başlıyor” diyor ” (s. 8). İlginç, insanca. ”Gerçek güzelliği sevginin yarattığı” (s. 323), “Çünkü sevgi ... yüreklerde aydınlıktır. O aydınlık, dünyanın tüm gerçeklerini değiştirebilir, önceliklerini alt-üst eder” (s. 323). Sorularının cevabı aslında sevgi kadar mütevazı bir kelimedemi gizli? Büyük bir uygarlığı kuran büyük bir sevgi mi? İnsanı, tabiatı, toplumu aklın kılavuzluğunda yüzyıllar boyu lime ederek didikleymeyen anlamaya çalışan bilim, sanat adamları, filozoflar, bütünlüğünü bozmadan sadece severek daha mı kolay anlayabilir, değiştirebilirler mi idi?

“Akıl çare bulur, çaresizlik karşısında acizdir, âşık her güçlüğü çaresizliğin ilacıdır” diyerek sevginin gücünü vurgulayan Mevlana, antropolojinin klasik suallerinin güvenilir cevaplarını mı veriyordu?

- Daha iyi daha ideal bir toplu (kültür) nasıl yaratılabilir?
- Toplumsal güçlükler, sorunlar nasıl çözümlenebilir?

Uygulamalı antropolojinin iki temel suali ise cevap: Severek sevmeyi öğrenerek sevmeyi öğretmek mi olmalı?

İnsan ve Kùltür, didik didik edilince de son cümle okunup kapak kapatılınca da seviliyor. Bu bizim maceramız. Binlerce yıldır süren ve binlerce yıl sürecek, akıl, emek, güçlükler, acılar ve sevgilerle dolu güzel bir macera, öğretici, düşündürücü, hepimizin macerası. Sadece antropologların değil hepimizin ışığa ihtiyacı var.